

L'home i la dona: dues cultures, dos llenguatges, dos estils?

Maria Pilar Godayol i Nogué
Estudis Universitaris de Vic

Aquesta comunicació tracta de les diferències de gènere en el llenguatge com una forma de transferència cultural. Com va dir Toni Morrison en llegir el discurs davant de l'Acadèmia sueca: "L'idioma no és només un instrument creador de bellesa sinó que, en una dimensió més profunda, també és un instrument reivindicatiu de la llibertat i la dignitat de l'ésser humà".

Mentre la dialectologia tradicional considera el sexe del parlant com un factor que només afecta les variables regionals i socials, hi ha també altres corrents que tracten el gènere com una variable essencial de l' llengua. Els estudis més recents de "generolectes" es concentren especialment en el significat sociopolític de les diferències de gènere. Però, quines són aquestes diferències entre els homes i les dones que poden ser titllades de "generolectes"?

Un altre punt d'aquesta comunicació és l'estil femení: mite o realitat? D'una banda, hi ha sectors que neguen l'existència de l'estil femení en literatura atès que un escriptor o una escriptora pot fingir fàcilment quan escriu; de l'altra, n'hi ha que afirmen que la diferència entre l'escriptura de l'home i la de la dona deriva de la seva dissemblant experiència i perspectiva de la vida.

I, en darrer lloc, considerant que l'escriptura d'autores feministes acostuma a revelar diferències de sexe, es planteja la possibilitat que si les traduccions d'aquestes escriptores les portessin a terme dones amb la mateixa línia ideològica, potser l'estil femení hi seria més patent.

EL GÈNERE I EL LLENGUATGE

El moviment d'alliberament de la dona ha assolit actualment vint anys d'experiència teòrica. Un dels punts més importants i oberts a tractar en el futur és la importància del gènere en el llenguatge.

Robin Lakoff en el seu llibre *Talking power: The Politics of Language* (1990) considera que les diferències de gènere en el llenguatge són una forma generalitzada de transferència cultural, si entenem l'home i la dona com dues cultures diferents. Així doncs, les diferències de gènere en el llenguatge sorgeixen no pel fet que l'home i la dona parlants visquin aïllats l'un de l'altre, sinó pel fet que viuen en una contigüitat propera tant lingüística com d'altres àmbits.

Alguns parlants, entre ells les dones, poden canviar de codi fàcilment, és a dir, recórrer a formes no estàndards en alguns contextos i formes estàndards en d'altres. Les dones de negocis, per exemple, sovint utilitzen formes indistingibles de les dels seus companys de treball. Per tant, observem que els parlants de les formes no dominants sempre han de ser bilingües, com a mínim passivament, per sobreviure; tanmateix, els parlants de les formes dominants no ho necessiten.

Com va dir Toni Morrison en llegir el discurs del Nobel davant de l'Acadèmia sueca: "L'idioma no és només un instrument creador de bellesa sinó que, en una dimensió més profunda, també és un instrument reivindicatiu de la llibertat i la dignitat de l'ésser humà". "La llengua de l'opressor", va assenyalar, "no solament representa els límits del coneixement, sinó que limita el coneixement".

Així doncs, en un principi, es va fer difícil per a la dona trobar la seva pròpia identitat lingüística atès que durant molts anys havia estat acostumada a veure l'home i la dona a través dels ulls de l'home.

M'agradaria il·lustrar aquestes idees amb dos fragments de Lewis Carroll que podem trobar al llibre *Through the Looking Glass* amb els quals Robin Lakoff il·lustra l'article "Why Can't a Woman Be Less Like a Man?" (1990: 198). (Vegeu Annex 1).

En el primer fragment, veiem que el gat, com la dona, és considerat l'altre, el que ho fa tot malament. Carroll ens presenta el gos com l'animal comú de la llar, el seu comportament és l'habitual i el natural d'un animal de casa. Per tant, si es compara el gat amb la *normalitat* del gos, quan el gat fa quelcom impropri del comportament del gos, tot esdevé anormal, poc intel·ligent i *mad*. De la mateixa manera, s'ha considerat el comportament de l'home com la base de la norma de la humanitat; aleshores, la dona, com el gat, s'ha jutjat a través d'unes lents distorsionades. Cal afegir que, tradicionalment, el gat s'associa a la dona com quelcom irracional i, a vegades, traïdor; en canvi, el gos s'associa a l'home pel fet que es considera un animal lleial i noble.

El segon fragment també vol il·lustrar aquesta mateixa idea. El *master*, és a dir, l'amo i home, controla l'ús de les paraules i, consegüentment, defineix el seu significat.

GENEROLECTES: CARACTERÍSTIQUES DEL LLENGUATGE DE LA DONA

Mentre la dialectologia tradicional considera el sexe del parlant com un factor que només afecta les variables regionals i socials, hi ha també altres corrents que tracten el gènere com una variable essencial de la llengua.

Convé destacar que, quan es parla de gènere en els estudis tradicionals de dialectes, la variació fonològica i el vocabulari són els punts més importants a tractar. No obstant, els estudis més recents d'idiolectes de gènere s'han concentrat especialment en el significat sociopolític de les diferències de gènere; com és ara la qüestió de què hi ha darrera les relacions socials entre homes i dones i com influeix el paper de la dona en la societat. Aquesta és l'explicació del gran interès social per les diferències de gènere en l'ús de les convencions de la llengua. Però, quines són aquestes diferències entre homes i dones que podem titllar de *generolectes*?

A continuació, donarem una llista de diferències que ha estat elaborada tenint en compte els estudis més recents d'aquesta àrea de recerca (Walt Wolfram 1991, Robin Lakoff 1990, Jennifer Coates 1993 i Deborah Cameron 1992). Cal recordar que aquest llistat no inclou, per una qüestió exclusivament de temps, ni estructures regionals o d'estatus social, ni diferències no verbals com el somriure, el tacte o la mirada. Aquesta llista conté diferències de gènere quant a competència comunicativa, sempre tenint en compte que el llenguatge de l'home és la base de la comparació, que no totes les dones empren sempre aquests trets, que són característiques que s'acostumen a fer servir més en circumstàncies socials informals que en escenaris de negocis i altres de més formals, i que també els homes les utilitzen, o bé per diferents circumstàncies o bé per raons personals (els homosexuals n'imiten algunes).

- D'entrada, s'ha comprovat que, malgrat que moltes investigacions ho contradiuen, socialment “xerrar” s'atribueix a les dones. Tot i que s'ha demostrat que els homes parlen més que les dones en situacions tan diverses com reunions de feina, debats televisius o correu electrònic, el fet que les dones parlin de tòpics titllats a vegades de trivials, ha contribuït al mite de la verbositat de les dones.
- En segon lloc, convé destacar que, en general, les dones utilitzen més nexes d'enllaç.
- En tercer lloc, sovint el marc entonatiu de les dones presenta més varietats que el dels homes. Per exemple, les dones fan servir models d'entonació que semblen preguntes per indicar dubte i/o necessitat d'aprovació.
- En quart lloc, moltes vegades les dones utilitzen més diminutius i eufemismes que els homes (“Poses sobrenoms a les criatures de Déu”, diu Hamlet a Ofèlia).

- En cinquè lloc, les dones fan servir més formes expressives, com ara els adjectius, que l'home per tal d'expressar les seves emocions i els seus sentiments.
- En sisè lloc, a vegades les dones empren formes que poden conduir a la imprecisió (anglès: “so”, “such”; català: “tan”, “tal”; “It’s so beautiful” o bé “És tan bonic”).
- En setè lloc, les dones comencen les frases amb un xic més d'inseguretat que els homes (anglès: “I guess”, “I wonder”; català: “Em penso”, “Crec”, “Suposo”).
- En vuitè lloc, en general, les dones acostumen a ser més indirectes i, a la vegada, més diplomàtiques que els homes.
- En novè lloc, en una conversa mixta, entre homes i dones, s'interromp més a les dones que als homes, i els tòpics que introdueixen les dones no tenen tant d'èxit com els que introdueixen els homes.
- En desè lloc, en una conversa mixta, els homes tendeixen a prendre la paraula més sovint que les dones i les seves intervencions són més llargues.
- En onzè lloc, l'estil comunicatiu de les dones acostuma a ser col·laboracionista, en lloc de competitiu.
- En dotzè lloc, les dones quan conversen s'inclinen a ser més “correctes” que els homes, utilitzen la gramàtica més correctament i fan servir menys col·loquialismes.
- En darrer lloc, també s'atribueix a les dones un to més alt de veu que als homes.

Per acabar, s'ha de tenir en compte que les relacions de domini i privilegi són una de les explicacions de les diferències de gènere en el comportament lingüístic. Moltes de les característiques que acabem de veure són un reflex de la desigualtat social. Trets com el que els homes interrompen més sovint o que els seus torns de paraula són més llargs o, fins i tot, que les dones utilitzen formes més imprecises, recalquen la diferent relació de força i domini.

Malgrat això, no totes les diferències entre la parla dels homes i les dones es poden reduir a una sola dimensió de desigualtat social i de poder. També existeixen diferents models de comportament d'homes i de dones.

ESTIL FEMENÍ?

En molts debats i xerrades sobre literatura de dones s'ha dit que el *contingut* de la literatura de dones difereix de la dels homes pel fet que les dones tracten la literatura amb una altra sensibilitat. S'ha al·ludit també que la diferència entre l'escriptura de l'home i la de la dona deriva de la seva

dissemblant experiència i perspectiva de la vida; en conseqüència, l'escriptura femenina és més intimista i tendeix, més que la masculina, a descriure la psicologia dels personatges creats a les seves obres. D'altra banda, hi ha sectors que neguen totalment l'existència de l'estil femení en literatura, perquè consideren que un escriptor o una escriptora pot fingir fàcilment i/o es pot plantejar escriure en clau. Tanmateix, la realitat és que no hi ha gaires treballs sobre aquest tema i que els estudis que s'han portat a terme, com per exemple, les anàlisis fetes per computadores de novel·les populars i d'altres escrites per homes i dones, han arribat a resultats poc concrets: s'han trobat poques diferències. Però, naturalment, això es pot rebateir dient que el càlcul de la llargada de les frases, el nombre d'adjectius, verbs i noms o altres mesures del mateix tipus, són instruments de poca fiabilitat per provar diferències estilístiques significatives entre l'escriptura de l'home i la de la dona. Aleshores, gosaria dir que l'escriptura no acostuma a presentar diferències de sexe gaire dramàtiques tret que els escriptors o les escriptores, i especialment les autores que s'identifiquen amb el moviment feminista, escullin forjar un estil diferent en les seves creacions literàries. Aquest seria el cas de Virginia Woolf, Gertrude Stein, Kate Millet, Susan Griffin, Toni Morrison i moltes d'altres.

Pel que fa a Virginia Woolf, cal dir que, en el seu article "Women and Fiction", recollit per Deborah Cameron en el recent llibre *The Feminist Critique of Language: A Reader* (1992: 37), assenyala:

És probable que tant en la vida com en l'art els valors de la dona no siguin els mateixos que els de l'home. Així, quan una dona escriu una novel·la, descobreix que vol canviar els valors ja establerts, en pocs mots, fer més seriós el que sembla insignificant a l'home, i trivial el que és important per a ell.

L'estil d'aquestes escriptores no s'adapta a l'estil tradicional i patriarcal que s'ha ensenyat com a *literari* i *correcte*. Així doncs, per tal de fugir de les velles estructures de la llengua, moltes autores han desenvolupat i desenvolupen noves tècniques i formes amb la llengua.

Per exemple, per a Gertrude Stein la frase ha de captar el procés de la realitat tal com l'escriptor el percep. Molts lectors tenen problemes per llegir les seves obres pel fet que ella sempre és *present* en el seu llenguatge, controlant la consciència del lector. La seva escriptura revela el procés de creació per si mateix. Com veurem a continuació, a *The Making of Americans* (1990: 262), Stein treballa amb adverbis, verbs i pronoms, intentant deixar de banda els noms i els adjectius, atès que en aquell moment l'autora qualificava els noms d'etiquetes poc vigents per mostrar la realitat. (Vegeu Annex 2).

També Toni Morrison contribueix a fer més encisador aquest estil femení tan particular. A *Sula* (1988: 98) el narrador omniscient ens descriu el funcionament de la ment de la Nel, i d'aquesta manera l'autora ens recrea l'última abstracció de parlar amb un mateix. (Vegeu Annex 3).

I finalment, a *Al Far* (1977: 80-81) podem veure com Virginia Woolf representa el discurs de les dones i els homes de diferent manera. Les dones parlen amb menys energia, utilitzant ordres indirectes, adjectius poc precisos i paraules ambigües. A més a més, quan participen en converses mixtes ho fan amb preguntes banals i actuacions falses d'entusiasme. D'altra banda, els homes tenen accés a una esfera intel·lectual més extensa i no es prenen les dones seriosament. (Vegeu Annex 4).

L'ESTIL FEMENÍ I LA TRADUCCIÓ

Recollint el més important del punt anterior, l'escriptura no acostuma a revelar diferències de sexe gaire flagrants, llevat que les escriptores mateixes confeccionin un estil personal i innovador. Seguint amb aquesta mateixa línia de reflexió, cal considerar el fet que si les traduccions d'aquestes obres les portessin a terme traductores amb una línia ideològica semblant a la de les autores, potser l'estil femení es conservaria més visible i patent. Convé destacar, però, que la feminitat i la masculinitat d'una persona és molt relativa i que generalitzar pot ser perillós atès que hi ha homes que, per raons personals o diferents circumstàncies, poden ser tant o més sensibles que segons quines dones, i a l'inrevés.

Per concloure aquesta comunicació, convé destacar que, ara com ara, no hi ha respostes clares i que, tant abans com ara, les dones escriptores i traductores han treballat majoritàriament en un entorn de tradicions lingüístiques i literàries essencialment masculines. Així doncs, aquest control tan subtil masculí ha gestat i continua gestant formes i efectes divergents en diferents cultures i períodes, i val la pena estudiar-ne les influències per veure fins a quin punt tenen ressò en la vida i en el llenguatge de la dona.

BIBLIOGRAFIA

- CAMERON, D. (ed.) (1992): *The Feminist Critique of Language: A Reader*. London: Routledge.
- COATES, J. (1993) *Women, Men and Language*. London: Longman.
- LAKOFF, R. (1975) *Language and Woman's Place*. New York: Harper Torch Books.
- (1990): *Talking Power: The Politics of Language*. New York: Basicbooks.
- MORRISON, T. (1980): *Sula*. London: Triad Grafton Books.
- PHILIPS, S.; STEELE, S.; TANZ, C. (1990): *Language, Gender and Sex in comparative perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- STEUIN, G. (1990): *Selected Writings of Gertrude Stein*. New York: Vintage Books.
- TANNEN, D. (1992): *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. London: Virago Press.
- THORNE, B.; KRAMARAE, C.; HENLEY, N. (1983): *Language, Gender and Society*. New York: Newbury House Publishers.
- WOLFRAM, W. (1991): *Dialects and American English*. New York: Prentice Hall.
- WOOLF, V. (1977): *To the Lighthouse*. Glasgow: A Triad Grafton Books.
- (1984): *Al Far*. Barcelona: Edicions Proa.

ANNEX 1

LEWIS CARROLL, *Through the Looking Glass*, a Robin Tolmach Lakoff, *Talking Power: The Politics of Language* (1990: 188-200)

“But I don’t want to go among mad people,” Alice remarked.

“Oh, you can’t help that,” said the Cat; “we’re all mad here. I’m mad. You’re mad.”

“How do you know I’m mad?” said Alice.

“You must be,” said the Cat, “or you wouldn’t have come here.”

Alice didn’t think that proved it at all; however, she went on, “And how do you know that you’re mad?”

“To begin with,” said the Cat, “a dog’s not mad. You grant that?”

“I suppose so”, said Alice.

“Well, then,” the Cat went on, “you see a dog growls when it’s angry, and wags its tail when it’s pleased. Now I growl when I’m pleased, and wag my tail when I’m angry. Therefore I’m mad.”

“But ‘glory’ doesn’t mean ‘a nice knockdown argument,’” Alice objected.

When I use a word, Humpty Dumpty said in a rather scornful tone, it means just what I choose it to mean —neither more nor less.

The question is, said Alice, whether you can make words mean so many different things?

The question is, said Humpty Dumpty, who is to be master —that’s all.”

ANNEX 2

GERTRUDE STEIN, *The Making of Americans* (1990: 261)

“I am writing for myself and strangers. This is the only way that I can do it. Everybody is a real one to me, everybody is like some one else too to me. No one of them that I know can want to know it and so I write for myself and strangers.

Every one is always busy with it, no one of them then ever want to know it that every one looks like some one else and they see it. Mostly every one dislikes to hear it. It is very important to me to always know it, to always see it which one looks like others and to tell it. I write for myself and strangers. I do this for my own sake and for the sake of those who know I know it that they look like other ones, that they are separate and yet always repeated. There are some who like it that I know they are like many others and repeat it, there are many who never can really like it.”

ANNEX 3

TONI MORRISON, *Sula* (1988: 98)

“On her knees, her hand on the cold rim of the bathtub, she waited for something to happen... inside. There was a stirring, a movement of mud and dead leaves. She thought of the women at the Chicken Little’s funeral. The women who shrieked over the bier and at the lip of the open grave. What she had regarded since as unbecoming behaviour seemed fitting to her now;... But it seemed to her now that it was not a fist-shaking grief they were keening but rather a simple obligation to say something, do something, feel something about the dead. They could not let that heart-smashing event pass unrecorded, unidentified. It was poisonous, unnatural to let the dead go with a mere whimpering, a slight murmur, a rose bouquet of good taste... And there must be much rage and saliva in its presence. The body must move and throw itself about, the eyes must roll, the hands should have no peace, and the throat should release all the yearning, despair and outrage that accompany the stupidity of loss.”

ANNEX 4

VIRGINIA WOOLF, *To the Lighthouse* (1977: 80-81)

“It’s odd that one scarcely gets anything worth having by post, yet one always wants one’s letters,” said Mr Banks.

What damned rot they talk, thought Charles Tansley, laying down his spoon precisely in the middle of his plate, which he had swept clean (...).

‘Do you write many letters, Mr Tansley?’ asked Mrs Ramsay —She pitied men always as if they lacked —something— women never, as if they had something. He wrote to his mother; otherwise he did not suppose he wrote one letter a month, said Mr Tansley, shortly.

For he was not going to talk the sort of rot these people wanted him to talk. He was not going to be condescended to by these silly women. He had been reading in his room, and now he came down and it all seemed to him silly, superficial, flimsy. Why did they dress? He had come down in his ordinary clothes. He had not got any dress clothes. ‘One never gets anything worth having by post’ —that was the sort of thing they were always saying. They made men say that sort of thing. Yes, it was pretty well true, he thought. They never got anything worth having from one year’s end to another. They did nothing but talk, talk, talk, eat, eat, eat. It was the women’s fault. Women made civilization impossible with all their ‘charm’, all their silliness.”